

Ю.В. Грищук,

молодший науковий співробітник НДЛ освітології Київського університету імені Бориса Грінченка

КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНА ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА

Грищук Ю.В.

КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНА ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА

У статті розглянуто професійні компетентності, якими повинен оволодіти майбутній учитель у Республіці Польща; проаналізовано групи професійних компетентностей відповідно до стандарту професійних компетентностей учителів сучасної польської школи; охарактеризовано базові компетентності учителя польської школи, які виокремлюють вітчизняні та польські науковці; зроблено акцент на соціокультурній компетентності майбутнього учителя та на необхідності використання інформаційних технологій навчання учителями всіх напрямів підготовки; висвітлено проблему підвищення рівня професійної компетентності майбутнього педагога.

Ключові слова: компетентність, професійна компетентність учителя, соціокультурна компетентність.

Hryshchuk Y.V.

COMPETENCE-ORIENTED PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS IN POLAND

The article deals with professional competences, which future teacher should master in the Republic of Poland; it analyzes the groups of professional competences according to the standard of professional competences of the teachers of the modern Polish school; it describes the basic competences of the Polish school teacher, highlighting by the national and the Polish scientists; it focuses on future teachers' sociocultural competence and the importance of information technology in education of teachers in all directions of training; the article deals with the problem of increasing the level of future teacher's professional competence.

Key words: competence, professional competence of the teacher, sociocultural competence.

Грищук Ю.В.

КОМПЕТЕНТНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННАЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ В РЕСПУБЛИКЕ ПОЛЬША

В статье рассмотрены профессиональные компетентности, которыми должен овладеть будущий учитель в Республике Польша; проанализированы группы профессиональных компетентностей в соответствии со стандартом профессиональных компетентностей учителей современной польской школы; охарактеризованы базовые компетентности учителя польской школы, которые выделяют отечественные и польские ученые; сделан акцент на социокультурной компетентности будущего учителя и необходимости использования информационных технологий обучения учителями всех направлений подготовки; освещена проблема повышения уровня профессиональной компетентности будущего педагога.

Ключевые слова: компетентность, профессиональная компетентность учителя, социокультурная компетентность.

Ідея компетентнісного підходу в педагогіці зародилася на початку 80-их років минулого століття, коли в журналі «Перспективи. Питання освіти» була опублікована стаття В. де Ландшеєра «Концепція» мінімальної компетентності [1, 137]. Поява концепту «компетентність» відповідала викликам епохи постмодерну. На відміну від звичних «знань, умінь і навичок» до структури компетентності увійшли «цінності й якості», що перетворили «виконавця», який знає, уміє і діє, на

«свідомого творця», який знає, заради чого і яким чином він діє [4, 217].

Здійснення компетентнісно орієнтованого підходу в системі вищої педагогічної освіти зумовлює перегляд змісту навчання відповідно до вимог суспільства, європейських стандартів, збереження досвіду підготовки педагогічних працівників на сучасному етапі.

Компетентнісно орієнтований підхід в освіті досліджували Н.М. Бібік, І.Г. Єрмаков,

В.О. Огнев'юк, С.О. Сисоєва, Л.Л. Хоружа та ін. Розвитку професійної компетентності вчителя присвячені роботи І.А. Зимньої, І.А. Зязюна, Н.В. Кузьміної, А.К. Маркової, О.І. Пометун, О.Я. Савченко, А.В. Хуторського та ін. Проблема формування різних видів професійної компетентності у майбутніх фахівців у Республіці Польща розглядали як вітчизняні (А. Василюк, Л. Смірнова, О. Кучай, Л. Шевчук, О. Михальчук та ін.), так і польські (К. Денек (K. Denek), М. Яковіцька (M. Jakowicka), Й. Кужма (J. Kuzma) та ін.) науковці.

Аналіз наукових джерел показує, що дослідження компетентнісно-орієнтованої професійної підготовки майбутніх учителів у Республіці Польща ще не стало предметом цілісного системного аналізу.

Мета статті — розглянути професійні компетентності, якими повинен оволодіти майбутній учитель у Республіці Польща.

Важливою правовою основою у Республіці Польща з 1982 р. є Карта вчителя (Karta nauczyciela) зі змінами від 6 грудня 2007 року, яка регулює позицію професійного рівня вчителів [2]. Основними документами, які регулюють систему професійного зростання та проблеми забезпечення роботою вчителів Республіки Польща є: Адміністративно-процесуальний кодекс, Закон від 18 лютого 2000 р. «Про зміни до закону про статус вчителя, а також про зміну деяких інших законів», Закон від 23 серпня 2001 р. «Про внесення змін до Закону «Про систему освіти», законів щодо реформи системи освіти, а також деяких інших законів», Розпорядження Міністра національної освіти від 3 серпня 2000 р. щодо отримання ступенів професійного зростання вчителів, Закон від 15 липня 2004 р. «Про зміну статусу вчителя, а також про зміни до деяких інших законів», Розпорядження Міністра освіти і спорту від 1 грудня 2004 р. щодо сприяння отриманню вчителями ступенів. Завдання, пов'язані з вимогами до рівня професійної підготовки вчителів, містяться також у праці Комітету прогнозів «Польща в ХХІ столітті» та в оновленому Законі «Про вищу освіту» від 27 липня 2005 р.

У 1998 р. Комітет педагогічних наук Польської академії наук розробив стандарти професійних компетентностей учителів сучасної польської школи. У даному стандарті виокремлено п'ять груп професійних компетентностей учителів [5, 14]:

1) прагматичні компетентності: характеризуються результативністю вчителя у плануванні, організації, контролі й оцінюванні освітніх процесів;

2) компетентності взаємодії: характеризуються успішністю соціальної поведінки і справністю інтеграційних дій вчителя;

3) комунікативні компетентності: виражаються успішністю мовленнєвої поведінки в освітніх ситуаціях;

4) креативні компетентності: характеризуються інноваційністю і нестандартністю дій;

5) інформаційно-медійні компетентності: передбачають уміле використання найновіших джерел інформації у професійній діяльності.

Міністерство Національної освіти й спорту, спираючись на положення вищевказаного стандарту, визначило компетентності, якими повинен оволодіти майбутній учитель під час навчання у вищих професійних навчальних закладах, вищих магістерських чи післядипломних студіях. Згідно з цим розпорядженням вчителі повинні оволодіти дидактичними, суспільно-виховними, креативними, праксеологічними, комунікативними й інформаційно-медійними компетентностями [5].

Т.Є. Кристопчук зазначає, що лише в 1998 році започатковано проведення ґрунтовних змін та безпосередньо реформ у системі освіти Польщі. Реформа охоплювала ряд важливих аспектів, а саме: перевірку професійних кваліфікацій вчителів, підготовку вчителів, окреслення запитів щодо їх професійного розвитку, окреслення етапів професійного розвитку вчителів [2].

К. Денек у книзі «Про новий вигляд освіти» наводить компетентності, якими повинен володіти вчитель, серед них: праксеологічні — виражають навички вчителя у плануванні, організації, контролі та оцінці освітніх процесів; комунікаційні — мовні особливості, що виражаються в освітніх ситуаціях; взаємодії — характеризуються чіткістю інтеграційних дій вчителя; креативні — інноваційність і нестандартність [9, 49].

У цьому контексті М. Яковіцька відзначає, що, окрім знання і вміння, виділяються такі компетентності особистості, як уміння знаходити компроміс, працювати з іншими людьми, відкритість перед іншими, уміння аналізувати ситуацію наперед, оцінювання власних думок [10, 113].

З. Жуковська визначила суспільні очікування від учителя. На її думку, вчитель, щоб справді впливати на розвиток суспільства, повинен перманентно реагувати на швидкий науково-технічний розвиток, передбачати тенденції загально-суспільного розвитку і в цьому напрямі навчати й виховувати дітей і молодь [5, 14]. З. Жуковська виокремлює наступні компетентності вчителя: предметно-методичні; методично-організаційні; суспільно-культуротворчі.

У процесі педагогічної освіти, на думку Й. Кужми, необхідно прагнути до опанування такими компетентностями, як [11, 157]: знання про об'єкт і предмет педагогічної діяльності, про мету і завдання школи, про взаємодію вчителів, учнів і батьків у навчально-виховному процесі,

про умови, методи, засоби дії, про конструювання і розв'язання нетипових навчально-виховних ситуацій за допомогою різних форм занять і активних методів; формування у майбутніх вчителів таких навичок, як пізнання самого себе, учня і оточуючої реальності, прийняття і самостійне розв'язання завдань, що впливають з мети школи і позашкільного середовища, співпраці з різними суб'єктами шкільного самоврядування, самоконтролю, саморозвитку та самооцінки.

В.Р. Пасічник, досліджуючи досвід Польщі, виокремив базові компетентності вчителя дошкільного навчального закладу та початкової школи, а саме: праксеологічні, комунікативні, співпраці, креативні, моральні, інформаційно-медіальні тощо, які обумовлюють багатогранну педагогічну працю вчителя у дошкільному закладі або у початковій школі [6]. Практиологічні компетентності реалізуються педагогом в об'єктивному діагностуванні дітей, ефективному плануванні та чіткій організації своєї педагогічної діяльності, самоконтролі та самооцінюванні результативності власної праці; комунікативні компетентності передбачають технологію спілкування педагога з дітьми, їхніми батьками та колегами, застосування певного стилю виховного впливу на дітей; компетентності співпраці виражають успішність суспільних спілкувань, мобілізацію дітей до активної навчальної діяльності, усвідомлення педагогом особистої відповідальності за виховання дітей і дотримання загальнолюдських моральних норм в контактах з ними, уміння вирішувати конфліктні ситуації в групі або класі; креативні компетентності виявляються в педагога у творчому відношенні до своєї праці та нешаблонній педагогічній діяльності, застосуванні у навчально-виховному процесі найбільш ефективних методів і прийомів; інформаційно-медіальні компетентності реалізуються у застосуванні сучасних засобів і комп'ютерних технологій на різноманітних заняттях та уроках з дітьми дошкільного віку й учнями початкових класів; моральні компетентності передбачають наявність загальнолюдської культури і вихованості педагога, відповідального ставлення до виконання своєї педагогічної діяльності, як соціально значущої [2, 129].

Виходячи зі свого європейського вибору, як зазначає Л.Л. Смірнова, Польща приділила особливу увагу особистості вчителя іноземної мови, започатковувала процес змін у педагогічній освіті, засвоюючи основні освітні концепції Європи [7]. Поклавши в основу професійного розвитку інтереси особистості, її прагнення жити і працювати в гармонії із своїми цінностями і полікультурним суспільством, польськими педевтологами було зроблено акцент на соціокультурній компетентності. Польські вчені розглядають соціокультурну компетентність вчителя позиціонуючи такі

його особистісні характеристики, як відкритість, асертивність, соціально-критична відповідальність та рефлексія, а також наявність відповідних компетентностей фахівця, які продуктивно інтегруються у його подальшу професійну діяльність. Дослідницею виявлено особливості процесу професійної підготовки в контексті ефективного формування соціокультурної компетентності фахівців, а саме: створення виховного освітнього середовища у вищому навчальному закладі, яке адаптує студентів до реалій суспільного та професійного життя; впровадження інтенсивного способу організації навчального процесу за рахунок інтегрування різних областей знань, синтезу різних навчальних предметів, що спрямовує студентів на створення цілісної картини світу, закономірно підвищує не лише їхній власний рівень професійної і особистісної успішності, а й можливості ефективного формування соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови; максимальне наближення навчальних програм до специфіки умов та проблем шкільної реальності [7, 16].

Значну роль учителя в інформаційній освіті розкриває програма комп'ютеризації освітнього процесу, прийнята в Польщі у 2000 році, яка основним завданням для вчителя визначила створення учням умов для набуття умінь пошуку, добору й використання інформації з різних джерел, а також ефективного користування інформаційними технологіями [3]. Тим самим доведена необхідність використання інформаційних технологій навчання вчителями всіх напрямів підготовки. Дослідник виділяє основні компоненти професійної компетентності вчителя (прогностично-цільовий, психологічний, аутопсихологічний, педагогічний, спеціально-предметний, методичний, комунікативний, лінгвістичний, технологічний, діагностичний, управлінський та інформаційно-дослідницький), а також складові професійної компетентності вчителя інформатики у Польщі: психолого-педагогічна; комунікативна; проектування й оцінки шкільних підручників; інформатична; технічна; освітня [3, 15]. На думку О.В. Кучая, у Польщі велика увага приділяється інформаційному навчанню вчителів, які в майбутньому формуватимуть нове покоління, передаючи не тільки вміння зі своєї предметної галузі, а, насамперед формуючи ставлення до життя і світу, в якому інформаційні технології відіграють важливу роль. Тому в інформаційному навчанні вчителів формування професійної компетентності має вирішальне значення.

Ми погоджуємося з думкою В.Р. Пасічника, що професійна компетентність вчителя є інтегрованим поняттям, яка об'єднує наступні її складові: світоглядні позиції особистості та професійні якості (знання і вміння) у реалізації оздоровчо-профілактичних,

діагностико-прогностичних, навчально-розвивальних, методичних, виховних, комунікативних, організаційно-педагогічних, контрольних, просвітницьких аспектах його діяльності та постійного самовдосконалення [6].

У процесі навчання студентів у вищих навчальних закладах можливо сформуванню лише основні професійні компетентності, тому що фахова компетентність формується під час набуття вчителем педагогічного досвіду і постійної праці над удосконаленням своєї майстерності [6, 103]. Професійна компетентність — динамічна структура, якість якої можна оцінити в конкретних ситуаціях діяльності вчителя (навчальна, виховна, організаційна) відповідно до вимог його функціональних обов'язків.

У Республіці Польща на удосконалення професійної компетентності вчителя та на завдання системи освіти впливають демографічні процеси, а також зміни у суспільно-політичній системі [8]. На думку багатьох педагогів Польщі, сучасна освіта недостатньо забезпечує вчителя засобами удосконалення професійної компетентності та можливостями неперервної самоосвіти. Щоб уможливити професійне удосконалення вчителів у Польщі було передбачено виконання таких функцій більш досвідченими педагогами: вчителя-опікуна стажиста (ментора), який буде вводити молодого вчителя у професію; лідера блокового об'єднання спеціалістів (предметного),

який буде організовувати і керувати працею об'єднання та методичною допомогою; лідера об'єднання вихователів, який буде організовувати і керувати працею вихованців та допомагати і координувати виховну діяльність школи; лідера ВВВ (внутрішньошкільного вдосконалення кваліфікації вчителів), завданням якого буде координація вдосконалення, дослідження потреб, пов'язаних з професійним розвитком, та організація деяких форм вдосконалення відповідно до пріоритетів школи [8, 161].

Можемо зробити висновок, що проблема підвищення рівня професійної компетентності майбутнього педагога, здатного вільно і активно мислити, моделювати навчально-виховний процес, самостійно генерувати і втілювати нові ідеї та технології навчання, виховання є актуальною у сучасних соціально-економічних умовах [1, 138]. По-перше, професійно компетентний учитель здійснює позитивний вплив на формування творчих учнів у процесі навчально-виховної роботи, по-друге, він зможе домогтися кращих результатів у своїй професійній діяльності, по-третє, сприяє реалізації власних професійних можливостей.

Інтеграція Республіки Польща до ЄС сприяє реалізації програми зростання рівня компетентності вчителів, а також ефективній адаптації нормативно-правової бази до західноєвропейських стандартів.

ДЖЕРЕЛА

1. *Гуревич Р.С.* Компетентнісний підхід у професійно-педагогічній освіті / Р.С. Гуревич // Компетентнісний підхід в освіті: теоретичні засади і практика реалізації: матеріали методол. семінару 3 квіт. 2014 р., м. Київ : [у 2 ч.]. Ч. 2 / Нац. акад. пед. наук України; [редкол. : В.Г. Кремень (голова), В.І. Луговий (заст. голови), О.І. Ляшенко (заст. голови) та ін.]. — К. : Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2014 — 292 с. — С 137–143.
2. *Криstopчук Т.Є.* Педагогічна освіта в Республіці Польща : структура та зміст / Т.Є. Криstopчук // Неперервна професійна освіта : теорія і практика. — 2013. — Вип. 3–4. — С. 127–134.
3. *Кучай О.В.* Формування професійної компетенції вчителів інформатики у вищих навчальних закладах Польщі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О.В. Кучай. — Черкаси, 2011. — 23 с.
4. *Лактіонова Г.М.* Концепт покоління / Г.М. Лактіонова // Концептосфера педагогічної освіти : Матеріали філософсько-методологічного семінару «Аксіологічна концептосфера педагогічної освіти» / Авт. ідеї і упор. Т.П. Усатенко. — К. — Ніжин : ПП Лисенко М.М., 2010. — 299 с.
5. *Мушкетта Р.* Підготовка вчителів фізичного виховання у Польщі до оцінювання навчальних досягнень учнів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Радослав Мушкетта. — Тернопіль, 2007. — 42 с.
6. *Пасічник В.Р.* Модель професійних компетенцій випускників фізкультурних вищих навчальних закладів Польщі / В.Р. Пасічник // Проблеми фізичного виховання і спорту. — 2010. — № 5. — С. 102–104.
7. *Смірнова Л.Л.* Соціокультурна компетентність у структурі підготовки учителів іноземної мови в Польщі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Л.Л. Смірнова. — Кіровоград, 2010. — 23 с.
8. *Шанскова Т.І.* Сучасні тенденції підготовки та перепідготовки фахівців гуманітарного профілю у Польщі та країнах Європейського Союзу / Т.І. Шанскова // Українська полоністика. — 2013. — Вип. 10. — С. 159–169.
9. *Denek K.* O nowy kształt edukacji / K. Denek. — Torun, 1998. — 177 s.

10. *Jakowicka M.* Nauczyciel w kształceniu i doskonaleniu w kontekście reformy edukacji / M. Jakowicka; red. W. E. Koziol, E. Kobylecka. — Warszawa : Wyd. Eurydice, 2008. — 219 s.
11. *Kuzma J.* Nauczyciele przyszłej szkoły / J. Kuzma. — Krakow, 2000. — 197 s.

REFERENCES

1. *Hurevych R.S.* Kompetentnisnyi pidkhd u profesiyno-pedahohichniy osviti / R.S. Hurevych // Kompetentnisnyi pidkhd v osviti: teoretychni zasady i praktyka realizatsii: materialy metodol. seminaru 3 kvit. 2014 r., m. Kyiv : [u 2 ch.]. Ch. 2 / Nats. akad. ped. nauk Ukrainy; [redkol. : V.H. Kremen (holova), V.I. Luhovi (zast. holovy), O.I. Liashenko (zast. holovy) ta in.]. — K. : In-t obdarovanoi dytyny NAPN Ukrainy, 2014 — 292 s. — S. 137–143.
2. *Krystopchuk T.Ye.* Pedahohichna osvita v Respublitsi Polshcha: struktura ta zmist / T.Ye. Krystopchuk // Neperervna profesiyna osvita: teoriia i praktyka. — 2013. — Vyp. 3–4. — S. 127–134.
3. *Kuchai O.V.* Formuvannya profesiynoi kompetentsii vchyteliv informatyky u vyshchyykh navchalnykh zakladakh Polshchi: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk: spets. 13.00.04 «Teoriia i metodyka profesiynoi osvity» / O.V. Kuchai. — Cherkasy, 2011. — 23 s.
4. *Laktionova H.M.* Kontsept pokolinnia / H.M. Laktionova // Kontseptosfera pedahohichnoi osvity: Materialy filosofsko-metodolohichnoho seminaru «Aksiolohichna kontseptosfera pedahohichnoi osvity» / Avt. idei i upor. T.P. Usatenko. — K. — Nizhyn : PP Lysenko M. M., 2010. — 299 s.
5. *Mushketa R.* Pidhotovka vchyteliv fizychnoho vykhovannia u Polshchi do otsiniuvannia navchalnykh dosiahnen uchniv: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia dok. ped. Nauk : spets. 13.00.04 «Teoriia i metodyka profesiynoi osvity» / Radoslav Mushketa. — Ternopil, 2007. — 42 s.
6. *Pasichnyk V.R.* Model profesiynykh kompetentsiy vypusknikyv fizychnykh vyshchyykh navchalnykh zakladiv Polshchi / V.R. Pasichnyk // Problemy fizychnoho vykhovannia i sportu. — 2010. — № 5. — S. 102–104.
7. *Smirnova L.L.* Sotsiokulturna kompetentnist u strukturi pidhotovky uchyteliv inozemnoi movy v Polshchi: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk: spets. 13.00.01 «Zahalna pedahohika ta istoriia pedahohiky» / L.L. Smirnova. — Kirovohrad, 2010. — 23 s.
8. *Shanskova T.I.* Suchasni tendentsii pidhotovky ta perepidhotovky fakhivtsiv humanitarnoho profilu u Polshchi ta krainakh Yevropeiskoho Soiuzu / T.I. Shanskova // Ukrainska polonistyka. — 2013. — Vyp. 10. — S. 159–169.
9. *Denek K.* O nowy kształt edukacji / K. Denek. — Torun, 1998. — 177 p.
10. *Jakowicka M.* Nauczyciel w kształceniu i doskonaleniu w kontekście reformy edukacji / M. Jakowicka; red. W.E. Koziol, E. Kobylecka. — Warszawa : Wyd. Eurydice, 2008. — 219 p.
11. *Kuzma J.* Nauczyciele przyszłej szkoły / J. Kuzma. — Krakow, 2000. — 197 p.

*Рецензент — доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України С.О. Сисоєва
Прийнято до друку — кандидат педагогічних наук, доцент Н.О. Терентьєва*